

Beszélgetés dr. Galajda Ágnessel,
a Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumának tanácselnökével, a Bírónők Nemzetközi Szervezete Magyar Tagozata
Egyesületének alapítójával és elnökével

Egy bátor nő

Az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztere Condoleezza Rice által 2007-ben alapított Bátor Nők Nemzetközi Díját – International Women of Courage Award – ebben az évben a világban 75 nő részére adta át az amerikai kormány.

Ezt az elismerést olyan nők kapják, akik kivételes bátorsággal harcolnak a nők jogaiért, a nők elleni erőszak megszüntetéséért, az emberi jogok biztosításáért és a diszkrimináció megszüntetéséért.

? 2010. március 4-én Ön vehette át az USA budapesti nagykövétől Eleni Tsakopoulos Kounalakis asszonytól a díjat, annak a munkának az elismeréseként, amelyet a családon belüli erőszakkal, a nők jogaiért és az emberkereskedelemmel kapcsolatos bírói gyakorlat megváltoztatásáért tett. Magyarországon még tabu téma a családon belüli erőszak és meglehetősen sok előítélet övezi. Mikor kezdett el foglalkozni ezzel a témával?

2003 óta foglalkozom behatóan ezekkel a szakmai kérdésekkel. 2003-ban Washingtonban egy 10 napos szakmai kurzuson vettem részt, amely a családon belüli erőszak, emberkereskedelem témájával foglalkozott. A konferencia után nagymértékben megváltozott a szemléletem és amellett, hogy folytattam a tanulást, igyekeztem a megszerzett tudást átadni kollégáimnak.

Korábban, kollégáimhoz hasonlóan én is úgy vélekedtem, hogy a családon belüli erőszak is ugyanolyan, mint más erőszakos bűncselekmény, azzal a különbséggel, hogy ez nem idegenek között történik. Mindaz, amit a képzésen hallottam és tanultam, mélyen elgondolkodtatott. Ott szembe-sültem azzal, hogy ezekben az esetekben egészen más dolgokról van szó, mint amit én valaha erről a kérdéstről gondoltam. Az eltelt évek alatt további képzéseken, hazai és külföldi konferenciákon vettem részt, megismerkedtem a témához kapcsolódó szakirodalommal és más országok tapasztalataival.

Abban a szerencsében is részesültem, hogy 2003-ban Hillary Clintonnal, 2008-ban pedig Condoleezza Rice-szal személyesen is találkozhattam. Mindkét külügyminiszter elkötelezett a téma iránt, sokat tesznek a nők elleni, a családon belüli erőszak megszüntetéséért. A nemzetközi tapasztalatok, kutatási eredmények ellenére Magyarországon még ma is sokan gondolják azt, hogy ez nem létező dolog, nem igényel külön szabályozást és elbírálást.

Hosszú évek tapasztalata alapján úgy ítélem meg, nehéz áttörni a tradíciókat, az

előítéleteket, még az igazságszolgáltatáson belül is csak lassú változás észlelhető.

A világ különböző részein ennek az erőszaknak eltérő formái jelennek meg, amelyek nem ugyanolyan megoldásokat igényelnek. Vannak háború sújtotta övezetek, ahol nőket mészárolnak le, vagy erőszakolnak meg, vagy még ma sem ritka a vallási alapú megcsonkítás, amelynek sok nő esik áldozatul.

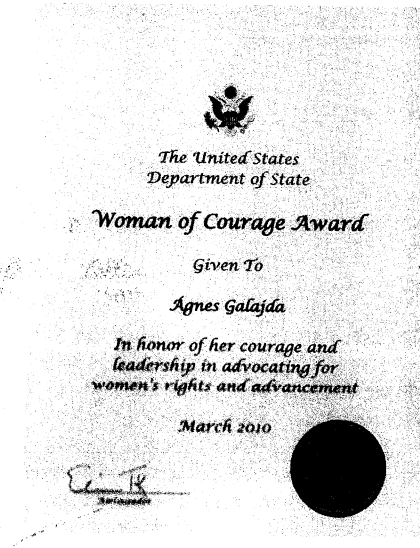
? Miért van az, hogy kételkednek a megvert nők szavahihetőségében?

Fontosnak tartom kiemelni, hogy jelen van egyfajta fogalmi bizonytalanság, ami jelentősen elfedi a problémákat. Határozottan el kell határolni a családon belüli/hozzátartozók közötti kapcsolatokban megjelenő erőszakot, ami nem azonos a családon belüli vitával, konfliktussal. Ilyen esetekben nem arról van szó, hogy a családi kapcsolatban lévő emberek között valamilyen elégedetlenség, közös vagyonhoz kötődő elszámolási kérdések, a gyermekláthatással kapcsolatos viták vagy az élet vitele során felmerülő nézeteltérések keletkeznek. Ezeknek egy jól működő igazságszolgáltatásban megvannak az eszközei arra, hogy a bíróság jól ítélje meg a helyzetet, majd a bírósági ítéletnek érvényt szerezzenek. Ezeket számos országban megfelelően kezelik. Ennek tisztázása azért is fontos, mert ennek hiányában könnyen megjelenhet az előítélet, az általánosítás és a döntésekben az automatizmus.

Ami igazából családon belüli erőszak, ott hatalmi befolyásról van szó, az erőszak eskalálódik, ciklikusan ismétlődik. Maga a szituáció is nagyon sajátos, hiszen az áldozat és az elkövető össze van zárva, naponta egy bántalmazó, traumatizáló környezetben kell élnie. Jellemzően sokan gondolják azt, hogy az áldozat bátrabb hozzáállásával meg lehet szabadulni ebből a környezetből. A kutatások azonban nem támasztják alá ezt az „egyszerű” megoldást. Az áldozatok többsége a testi bántalmazás mellett

Fotók: Balkányi László

olyan lelki sérüléseket is elszenved, ami nem teszi lehetővé az ilyen, kívülálló szemével „ésszerű” megoldást. Az erőszak számtalan, gyakran láthatatlan formája tovább nehezíti a döntést: lelki, gazdasági, szexuális erőszak, az áldozat elszigetelése, az önálló egzisztencia hiánya.

Úgy érzem, a hozzátartozók közötti erőszak áldozatait nagyon sok előítélet sújtja. Sokan azt gondolják, hogy az áldozatok hazudnak vagy valamilyen hátsó szándékkal tesznek feljelentést. Elfogadott az az álláspont is, hogy kiprovoálták a bántalmazást, vagy más jellegű erőszakos támadást a viselkedésükkel. Gyakori az áldozatok hibáztatása. Nagyon fontos, hogy az áldozat dönthessen arról, igényli-e az igazságszolgáltatást, ugyanakkor nem lehet az az első tapasztalata, hogy az ő vallomását vonják kétségbe. Maga az eljárás is nehéz, megáldozó, olyan traumás sérülésekről kell beszélni az áldozatoknak, akár többször is, hogy sok esetben nem vállalják a további terheléseket, emiatt akár visszavonják a vallomásukat, vagy élnek a vallomás megtagadásának jogával. Ha a szakemberek nincsenek kellően felkészítve ezekre a helyzetekre, akkor ezt a szavahihetőség megdőléseként

értelmezhetik. Sok nő félelmében nem tesz vallomást, hiszen nincs lehetősége elhagyni az otthonát. Nem állítom, hogy bizonyos esetekben nem fordulhat elő hazugság, de más bűncselekményeknél is előfordul. Ennek kezelésére megfelelő eszközök állnak rendelkezésre. Nem ismeretlen, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyeket tipikusan tanúk nélkül követnek el, pl. a vesztegetési cselekmények, de más esetekben is szembe találjuk magunkat a bizonyítás nehézségével. Ugyanakkor ezekben az esetekben kevésbé lehet érezni a sértett, vagy a feljelentő szavainak kétségbe vonását.

Amerikában arra is lehetőség van, hogy a bántalmazott nők a bíróval videón keresztül kommunikálnak. Tapasztalataik nem támasztották alá azt a feltevést, hogy az áldozatok hazudnak. Megfelelő felkészítés mellett ezek az esetek kiszűrhetők. Ezért szükséges, hogy az ilyen ügyekben eljáró szakemberek tisztában legyenek a családon belüli erőszak összefüggéseivel, a kutatások eredményeivel és a nemzetközi jogi szabályozás irányával, szellemével. Saját felismert vagy látens előítéletek, saját élettapasztalatok alapján nem lehet sem ezt, sem más, az emberek bármilyen megkülönböztetésén alapuló kérdést eldönteni. Ehhez önmagában a vonatkozó jogszabályok ismerete semmilyen eligazítást nem fog adni.

Az egyik amerikai kolléga mesélte, hogy a képzés során nagyon nehéz volt a bírónak azt megérteni, hogy a bántalmazás akkor is valóságos, ha a bántalmazó az áldozatnak azt mondja, hogy „édesem” vagy „szeretlek”. Nem lehet felületes dolgokból kiindulni, tudni kell, hogy ez leggyakrabban az erőszak ciklusának része, ami a bántalmazást követi. Az erőszak ciklusában a feszültség, a bántalmazás, a bocsánatkérés követi egymást. Idővel nő az erőszak és az egyes részek közötti időszakok rövidülnek. Fontos tudni azt is, hogy az erőszak gyakran az otthon falai között történik, szemtanúk nélkül, és az elkövető pontosan tudja, hogy a társadalom más közegében más viselkedést kell tanúsítania, vagyis az erőszak mértéke és személyi irányultsága tudatosan irányított. Szakmai ismeretek nélkül ez nagyon megtévesztő és az áldozat szavahihetőségét ingatja meg.

Az ilyen sajátossága az is, hogy az áldozatoknak azzal is szembe kell nézniük, éppen az bántalmazza, akitől bizalmat, védelmet várna.

Minden hivatás igényli – ettől a jog sem kivétel –, hogy felülbíráljuk az újabb kutatások tükrében mindazt, amit addig tanultunk és ez nagyon nehéz emberi probléma. A jogszabályok mellett a pszichológiai, szociológiai, kriminológiai kutatások eredményeit is magunkévá kell tenni, beépítve a mindennapi munkába.

A családon belüli erőszakkal összefüggő kutatások, bár régi társadalmi jelenséghez kapcsolódnak, de 30–40 éve kezdődtek csak el. Többek között ekkor került a figyelem középpontjába a poszttraumás tünetek kuta-

tása is. Az elvégzett vizsgálatok azt támasztották alá, hogy sok szempontból azonos tüneteket mutatnak azok az áldozatok, akik hosszan tartó traumás hatásnak voltak kitéve, függetlenül attól, hogy azt koncentrációs táborokban, hadifogolyként, vagy családi köteléken belül szenvedték el.

Ismert tény, hogy aki új szempontból közelít meg egy addig ismert és elfogadott problémát, azt sokszor még a saját szakmabeli kollégái is kételkedve fogadják, vagy elhallgatják. Ez a jelenség a családtagok közötti erőszakkal összefüggésben is tapasztalható.

? Publikál, előadásokat is tart ebben a témában itthon és külföldön is.

2008-ban és 2009-ben Amerikában, 2008-ban Szófiában és természetesen itthon is részt vettem konferenciákon és tartottam előadást a magyar szabályozás és bírói gyakorlat bemutatásáról.

2003-tól kezdődően – akkor az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatalának Bírósági Igazgatási Főosztály vezetőjeként – lehetőségem volt a családon belüli erőszak témakörben konferenciákat szervezni bírónak, ahová rendőr, ügyész és ügyvéd kollégákat is meghívtunk, valamint osztrák, olasz, amerikai előadók is megosztották velünk szakmai tapasztalataikat.

Sajnálatos módon elég lassan megy át a köztudatba, hogy ez egy nagyon speciális bűncselekmény.

Magam is fontosnak tartom a magánélet védelmét, de nem lehet eljutni oda, hogy az otthon falai közötti erőszakkal szemben az áldozatok nem kapnak védelmet. Sokan gondolják úgy, hogy ez az emberek olyan személyes ügye, amelybe az állam nem avatkozhat be.

Teljesen más megközelítést kell alkalmazni az ilyen esetekben, itt egyértelműen emberi jogi kérdésekről van szó, és le kell szögezni, az áldozatoknak az élethez, a testi épséghez, a biztonságához való joga nem függhet attól, hogy őt hol éri a sérelem: a családban vagy családon kívül, az utcán, vagy egy ismeretlentől.

? Az állam nem szívesen avatkozik bele a családon belül elkövetett erőszakos ügyekbe?

Véleményem szerint itt egyértelmű üzenetre van szükség, ki kell mondani, az erőszak nem fogadható el semmilyen körülmények között és biztosítani kell az áldozatok védelmét.

Nagyon fontos felismerni azt, hogy a családon belüli erőszak egy olyan önálló jelenség, ami nem hasonlítható más erőszakos bűncselekményhez.

Azt gondolom, hogy Európában, ahol kontinentális jogot alkalmazunk és az írott jognak van primátusa, fontos az egyértelmű

jogszabályban megjelenő állami deklaráció. Ezzel elkerülhető az a védekezés, hogy ilyen bűncselekmény nem létezik, ha nincs tényállásban meghatározva, akkor azon a ponton túl nem kell a kérdéssel foglalkozni.

A kialakult és egyre jobban a textuális jogértelmezés felé elmozduló jogász gondolkodásban és jogász kultúrában én amellett teszem le a voksot, hogy igenis egy különálló törvény segítené az áldozatok védelmét.

A családi kapcsolatokban megjelenő erőszak elleni fellépés azonban nem első sorban büntetőjogi kérdés, sok múlik az intézkedő rendőrök, a családsegítők, az ügyvédek, az ügyészek és a bírók felkészültségén, az áldozat környezetének segítségén és a megelőzésén.

? Férfiak is esnek áldozatul a családon belüli erőszaknak?

Nem szeretném azt állítani, hogy ilyen eset nem fordulhat elő, de a kutatások azt bizonyítják, ez alapvetően nők elleni erőszakként jelenik meg. Ez a tény számos nemzetközi dokumentumban is megjelenik, amelyhez Magyarország is csatlakozott. Ilyen többek között a CEDAW Egyezmény és ennek kiegészítő dokumentumai.

Magyarországon nagyon nagy a látencia és ennek a megítélésénél az is fontos kérdés, hogy nincsenek egyértelmű fogalmaink e téren, valamint a jelenlegi jogi és áldozatvédelmi eszközök nem bizonyulnak elégségesnek ezzel a cselekménnyel összefüggésben.

? Mit gondol a mediáció lehetőségéről, hozhat-e eredményt az ilyen kérdésekben.

A mediáció lehetőségét és egyre szélesebb körben való alkalmazását támogatom, nagyon fontos a helyreállító igazságszolgáltatás, ami egy új szemlélet részeként került bevezetésre. Azonban határozott álláspontom szerint azokban az ügyekben, ahol felmerül a családon belüli erőszak lehetősége, ott a mediáció, mint módszer, nem lehet hatásos. A mediáció lényege, hogy egyenlő helyzetben lévő, független emberek hoznak olyan megállapodást egy szakember közreműködésével, amelyet befolyásmentesen, szabad akaratukból vállalnak és éppen ezért nagy valószínűséggel be is fognak tartani, mert vállalják a felelősséget is. Azokban az esetekben, ahol az egyik fél a másik fölötti uralmat akarja megszerezni, félelemben tartja, ott a mediáció nem működik. Az erőszak akkor is jelen van, ha a külső szemlélő nem érzékeli. Ezért kiemelt jelentősége van a képzésnek, a szakemberek megfelelő felkészítésének.

Dr. Pál Edith

(A cikket a következő számban folytatjuk.)